

Jolanta Dzieniakowska, Jolanta Czerw

Sprawozdanie z sesji naukowej "Życie społeczno-kulturalne ośrodków lokalnych Ziemi polskiej w dobie powstańczej 1864-1914"

Kwartalnik Historii Prasy Polskiej 32/4, 135-137

1993

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

SPRAWOZDANIE Z SESJI NAUKOWEJ
„ŻYCIE SPOŁECZNO-KULTURALNE OŚRODKÓW LOKALNYCH
ZIEM POLSKICH W DOBIE POWOSTANIOWEJ 1864 — 1914”

W dniach 29 — 30 października 1992 r. w Skarżysku Kamiennej odbyła się sesja naukowa poświęcona życiu społeczno-kulturalnemu ośrodków lokalnych ziem polskich w dobie powojennej (1864 — 1914). Konferencję przygotowali: Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Kielcach oraz Instytut Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk w Warszawie przy współudziale Kieleckiego Towarzystwa Naukowego.

Tematyka sesji skupiła się na zagadnieniach społeczno-kulturalnego małych ośrodków lokalnych, które od lat siedemdziesiątych XX w. stanowią przedmiot zainteresowań środowisk naukowych reprezentujących różne dyscypliny badawcze. Interdyscyplinarne ujęcie aktywności społeczno-kulturalnej tychże ośrodków jest próbą nowego spojrzenia na obraz prowincji polskiej drugiej połowy XIX i początku XX w. W sympozjum uczestniczyli przedstawiciele wielu środowisk naukowych: Warszawy, Krakowa, Katowic, Łodzi, Torunia i Kielc.

Obrady otworzyli: dyrektor Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej WSP w Kielcach, prof. dr hab. Mieczysław Adamczyk, wicedyrektor Instytutu Badań Literackich PAN w Warszawie, doc. dr hab. Ryszard Górski oraz prorektor WSP w Kielcach, a zarazem prezes Kieleckiego Towarzystwa Naukowego, prof. dr hab. Adam Massalski. Prof. M. Adamczyk przypomniał sytuację społeczno-polityczną i gospodarczą ziem polskich w latach 1864 — 1914. Skupiając się na czynnikach stymulujących rozwój kultury narodowej, wskazał na kulturotwórczą rolę lokalnych ośrodków. Podkreślił, iż badania dotyczące ośrodków prowincjonalnych ułatwią rekonstrukcję, w miarę całościowego obrazu życia społeczno-kulturalnego ziem polskich w dobie powojennej.

Doc. R. Górski stwierdził, że do tradycji IBL PAN należy współpraca ze szkołami wyższymi i ośrodkami uniwersyteckimi w kraju, wyrażająca się w organizowaniu konferencji i sesji naukowych, które stanowią okazję do pogłębienia refleksji metodologicznych, jak również do zapoznania się z najnowszymi wynikami badań. Zaznaczył także, że problematyka oscylująca wokół zagadnień związanych z życiem kulturalnym prowincji stwarza możliwości rzetelniejszego ujmowania i interpretacji naukowej faktów kulturowych, składających się na jej obraz.

Prof. A. Massalski podkreślił znaczenie regionalnych badań naukowych, przypominając dokonania na tym polu KTN, czego wyrazem są m.in. wydane przez towarzystwo *Studia z dziejów kultury chrześcijańskiej*, dokumentujące rangę regionu kieleckiego w tworzeniu kultury narodowej. Wydawnictwo to zostało ofiarowane uczestnikom sesji.

Obrady plenarne zainaugurowało wystąpienie prof. dr hab. Janusza Maciejewskiego (IBL PAN) dotyczące geografii kulturalnej Polski drugiej połowy XIX w., w którym przedstawił dynamikę kulturową prowincji na tle znaczących centrów. Poruszył również kwestię koegzystencji różnych kultur narodowościowych tworzonych przez mniejszości narodowe na ziemiach polskich.

W kolejnym referacie doc. dr hab. Andrzej Notkowski (IBL PAN) zaprezentował infrastrukturę materialno-techniczną polskiej prasy prowincjonalnej w latach 1864 — 1914. Omówił problem „przeźrzeni społecznej” prasy, wynikający m.in. z niskiego poziomu urbanizacji, struktury zawodowej społeczeństw lokalnych, analfabetyzmu, barier prawnych. Zwrócił także uwagę na funkcjonowanie i rozwój czasopiśmiennictwa prowincjonalnego, na które miała znaczący wpływ konkurencyjność prasy wielkomiejskiej.

Prof. M. Adamczyk ukazał źródła i stan badań do dziejów prasy Kielecczyny w XIX i XX w. na tle prasy regionalnej kraju. Badania regionalne nad czasopiśmiennictwem lokalnym — jak stwierdził — zostały zapoczątkowane w latach dwudziestych XX stulecia. Ożywienie ich nastąpiło dopiero w latach sześćdziesiątych w związku z jubileuszem 300-lecia prasy polskiej. Skoncentrowały się

one wówczas na próbach dokumentacyjno-bibliograficznych. Pierwsze badania prasy Kielecczyny rozpoczęły się w latach siedemdziesiątych skupiając się nad prasą konspiracyjną i jej społecznym funkcjonowaniem.

W czasie dyskusji kończącej obrady plenarne pierwszego dnia sesji skupiono się na kwestiach metodologicznych dotyczących badań nad warunkami zaistnienia i funkcjonowania prasy. Zwrócono także uwagę na towarzyszące prasie prowincjonalnej determinanty kultury: analfabetyzm, zasięg promieniowania kulturowego lokalnych ośrodków i znaczenie miejscowych elit umysłowych w życiu tychże.

Dalsze obrady przebiegały w dwóch sesjach: kulturoznawczej i prasoznawczej, w ramach których ogółem wygłoszono 19 referatów. Obradom sesji kulturoznawczej przewodniczył doc. A. Notkowski (IBL PAN). Przedstawione w czasie obrad referaty podzieliły się na kilka grup tematycznych. Pierwsza dotyczyła socjologii kultury; była mowa o teatrze żydowskim (dr Marta Meducka — WSP Kielce), o działalności Józefa Teklsy w teatrze kieleckim (mgr Beata Klimer — WSP Kielce). Elementy socjologiczne zawierał również referat poświęcony pozycji społecznej nauczycielek szkół elementarnych guberni radomskiej (mgr Barbara Gierszewska — WSP Kielce). Obok socjologicznego pojawił się wątek wielonarodowościowej struktury naszych ziem w XIX w. Omawiano głównie dwie grupy: żydowską (mgr Paweł Fijałkowski — Żydowski Instytut Historyczny) i niemiecką (dr hab. Bronisława Woźniczka-Paruzel — Uniwersytet im. M. Kopernika).

W drugim dniu poza referatem dra Władysława Witka (WSP Kielce), który przedstawiał działalność naukową Franciszka Kotuli i dotyczył Galicji, pozostałe miały charakter prezentujący poszczególne ośrodki prowincjonalne: Sandomierz (dr Kazimierz Warda — WSP Kielce) i Tomaszów Mazowiecki (dr Bogdan Jastrzębski). W dyskusji żywe reakcje wywołała kwestia struktury terytorialnej życia kulturalnego, jego geografii. Dyskutanci podkreślali, że nie zawsze w pełni wydobywa się specyfikę poszczególnych ośrodków na podstawie badań statystycznych, często bowiem w ciągach cyfr gubi się to, co stanowi o ich charakterystycznym obliczu.

W sekcji prasoznawczej, pod przewodnictwem prof. dr. hab. Jerzego Myślińskiego (IBL PAN) i prof. dr. hab. Jerzego Jarowieckiego (WSP Krakowa), wygłoszono 10 referatów.

W pierwszym dniu obrady koncentrowały się na ośrodkach prasowo-wydawniczych autonomicznej Galicji. Prof. J. Myśliński przedstawił rozwój małomiasteczkowych ośrodków prasowo-wydawniczych autonomicznej Galicji w drugiej połowie XIX w. Galicji dotyczyło też wystąpienie prof. J. Jarowieckiego, który skupił się na prasie lwowskiej przed I wojną światową. Omawiano także czasopiśmiennictwo dla dzieci i młodzieży Zagłębia Dąbrowskiego i Śląska (prof. dr hab. Irena Socha — Uniwersytet Śląski) oraz prasę i działalność wydawniczą w Zagłębiu Dąbrowskim (dr Elżbieta Gondek — Uniwersytet Śląski), a także czasopiśmiennictwo Polonii bukowińskiej (dr Jan Bujak — WSP Kraków). Uwaga dyskutantów skoncentrowała się na problemie statystyki czasopiśmiennictwa ruchu wydawniczego, na potencjalnych i rzeczywistych odbiorcach prasy.

Drugi dzień obrad dotyczył dziejów prasy regionu kielecko-radomskiego. Prasa ta postrzegana była jako wyraz aktywności społecznej i kulturalnej miejscowej inteligencji (mgr J. Dzieniakowska — WSP Kielce i mgr J. Adamska Czerw — WSP Kielce). Omówiono także propozycję w zakresie badań nad drukarstwem Kielecczyny (mgr Grzegorz Maciągowski — WSP Kielce). Wygłoszono referat o wydawnictwach Towarzystwa Nauczycieli Szkół Wyższych w autonomicznej Galicji (dr Grażyna Wrona — WSP Kraków). Dodatkowo włączono do programu wystąpienie dotyczące historycznej serii wydawniczej Adama Bartoszewicza (dr Maria Konopka — WSP Kraków).

W dyskusji generalnej pod koniec obrad sekcji prof. M. Adamczyk poruszył kwestie terminologiczne, dotyczące prasy prowincjonalnej w ujęciu historycznym i współczesnym. Prof. J. Myśliński wyraził pogląd o równorzędności Lwowa i Krakowa jako ośrodków prasowo-wydawniczych w zaborze austriackim, w polemicznej wypowiedzi do referatu prof. J. Jarowieckiego, który podkreślał pierwszoplanowe znaczenie Lwowa. Prof. J. Myśliński uzasadnił swą tezę danymi dotyczącymi globalnych nakładów prasy, liczbą tytułów i charakterem czasopism wydawanych w obydwu centrach kulturowych. Zwrócił także uwagę na konieczność interdyscyplinarnego spojrzenia na historię prasy i jej periodyzację.

Podsumowaniem sesji była ogólna dyskusja na temat koegzystencji kultur narodowościowych ziem polskich w dobie powojennej. W wypowiedziach prof. dr hab. Aliny Słomkowskiej (Uniwersytet Warszawski) i zabierającego głos *ad vocem* prof. dr hab. Janusza Dunina (Uniwersytet Łódzki) przeważało stwierdzenie o nieprzenikalności i odrębności kulturowej Polaków i mniejszości narodowych, w przeciwieństwie do wniosków wysuwanych przez prof. dr. hab. J. Maciejewskiego (IBL PAN). Podjęto również kwestię współzależności i współistnienia centrów kulturowych na ziemiach polskich i ośrodków prowincjonalnych.

Dwudniowe obrady pozwoliły na inspirujące ujęcie tematyki i nowe spojrzenie na rozwój ośrodków lokalnych w dobie popowstaniowej. Obrady symposium pomogły usystematyzować stan wiedzy nad kulturą lokalną, wzbogaciły ją o nowe elementy badawcze. Podkreśliły także przydatność, nie w pełni wykorzystywanych, zbiorów lokalnych archiwów. Konferencja unaoczniała konieczność kontynuowania badań nad kulturą lokalną, wskazując jednocześnie nowe kierunki poszukiwań, obserwacji i analiz.

Na podkreślenie zasługuje fakt, zapoczątkowany z powodzeniem na tejże konferencji, iż w organizowaniu życia naukowego pojawił się nowy, znaczący element, tj. obecność instytucji i przedsiębiorstw sponsorujących działalność naukową. Powyższą sesję wsparli finansowo: PPUH „Złotmet” w Ostrowcu Świętokrzyskim, Przedsiębiorstwo Budownictwa Inżynierskiego „Hydrotest” w Kielcach, Przedsiębiorstwo Usługowo-Produkcyjne „Amal” w Kielcach, Agencja Handlowo-Usługowa „Alpinex” w Kielcach, Bank Spółdzielczy w Kielcach oraz Zakład Wyrobów Masarskich Zbigniewa Grzywalskiego w Suchedniowie.

Jolanta Adamska Czerw
Jolanta Dzielnikowska

SPRAWOZDANIE ZE SPOTKANIA NA TEMAT: „TRANSFORMACJE PRASY LOKALNEJ” ŚLESIN 12 — 13 LISTOPADA 1992 R.

Z inicjatywy tygodnika „Przegląd Koniński” w dniach 12 i 13 listopada 1992 r., w Ślesinie odbyło się ogólnopolskie spotkanie redaktorów naczelnych tygodników wojewódzkich i prasoznawców z trzech Uniwersytetów: Warszawskiego, Jagiellońskiego i Śląskiego.

Uczestnicy spotkania zostali powitani przez przedstawicieli firmy „Konimpex”, która wygrała przetarg na tygodnik „Przegląd Koniński” i nabyła tytuł za 625 mln zł, oraz przez dyrektora wydawnictwa „Przegląd Koniński”, Ryszarda Sławińskiego. Wydawnictwo działa na prawach autonomicznego zakładu firmy „Konimpex”.

Po wystąpieniu gospodarzy głos zabrała prof. dr hab. Alina Słomkowska z Uniwersytetu Warszawskiego, kierująca Pracownią Najnowszej Historii Dziennikarstwa w Instytucie Dziennikarstwa na Wydziale Dziennikarstwa i Nauk Politycznych tego Uniwersytetu i prowadząca od ponad trzech lat badania zespolone nad transformacją prasy.

Zdaniem prof. Słomkowskiej można wyodrębnić trzy fazy transformacji prasy w latach 1989 — 1992. Są to:

I) walka, działanie i wysiłki na rzecz dostępu do środków masowego przekazu nowych sił politycznych, wyrażające się w staraniach o własne „okienka” w telewizji, w pertraktacjach nowych partii politycznych o czas antenowy i telewizyjny, a także w zabiegach o transmisje z imprez partyjnych;

II) faza udziału i przejmowania poszczególnych mediów, głównie tytułów prasowych, przez partie polityczne;

III) dążenie do eliminacji partnerów „okrągłego stołu”.

Zamiast nowego ładu informacyjnego powstał bezład informacyjny.

Kolejnym mówcą na sympozjum był dr Zbigniew Bajka z Ośrodka Badań Prasoznawczych UJ, który przedstawił stan tygodników wojewódzkich w 1992 r. Było ich w połowie tegoż roku 40, w tym 27 wywodziło się z dawnych tygodników wojewódzkich PZPR (w zasadzie ukazują się one bez zmiany nazwy). Zasięg odbioru tych pism w kraju wynosił 13,5%, w tym zasięg 27 tygodników wojewódzkich starej grupy 10,9%.

Zasięg stałego czytelnictwa tygodników lokalnych wynosi około 7%, w tym tygodników wojewódzkich ok. 5,4%. Wynika z tego, że nowe tygodniki lokalne czytane są dorywczo i okazjonalnie. Najpoważniejszymi konkurentami dla „starych” tygodników wojewódzkich wydają się być: „Kronika Zamojska” (dla „Tygodnika Zamojskiego”), „Pogranicze” (dla „Życia Przemyskiego”), „Tygodnik Nowy” (dla „Tygodnika Piłskiego”), częściowo także „Tarnowskie Echo — Magazyn Informacyjny” (dla „TeMi”), a z pism regionalnych — „Poznaniak”.

W drugim dniu sympozjum głos zabrał dr Ryszard Filas, zajmujący się w OBP UJ w Krakowie odbiorem czytelnictwa prasy. Z jego badań wynika, że stali czytelnicy pism lokalnych należą do najaktywniejszych odbiorców prasy. Prawie wszyscy czytają dziennik lokalny, połowa dziennik ogólnopolski. Te wskaźniki rosną wśród stałych czytelników pism lokalnych. Prawie wszyscy czytelnicy